

УДК 339.94

Кравченко Д.А.*магістр, група УС-41м***Герасимчук В.Г.***доктор економічних наук, професор*

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В СИСТЕМІ ЄВРОРЕГІОНІВ

Вступ. В сучасних умовах розвитку світової економіки міжнародні інтеграційні процеси стають визначальними і значною мірою набувають регіонального відтінку. Все більша роль у міждержавних відносинах надається регіонам. У зв'язку з цим, зростає значення транскордонного співробітництва.

Інтеграція науки та виробництва в рамках запровадження транскордонного співробітництва між Україною та Росією стане запорукою зростання економічного потенціалу їх прикордонних регіонів та їх залучення до міжнародного поділу праці в якості конкурентоспроможного суб'єкта.

СНД став спробою інтеграції країн колишнього Радянського Союзу, зокрема України та Росії, намаганням не допустити повного розпаду традиційних господарських зв'язків, виявити і зберегти ефективні напрямки співробітництва. Він зміг виконати важливу функцію: призупинив відцентрові тенденції на пострадянському просторі і став основою для формування нових структур економічної і політичної інтеграції окремих його членів.

Загальні культурні і соціальні традиції, збережені контакти й усе ще взаємозалежна інфраструктура об'єктивно підсилюють інтеграційні тенденції, що стають більш вираженими в умовах економічного росту країн-учасниць. За період ринкових перетворень в Україні відбулися певні позитивні зрушення щодо підвищення ролі регіонів. Разом з тим, потребують вирішення багато економічних, правових, організаційних і соціальних проблем, що є бар'єрами на шляху до більш глибокого співробітництва між цими країнами, зокрема в науково-технічній сфері. В цьому і полягає актуальність даного дослідження.

Великий внесок у дослідження проблем регіонального співробітництва та взаємовідносин прикордонних територій зробили українські вчені-економісти О.Богорош, А.Гальчинський, М.Долішній, М.Козоріз, П.Луцишин, Ю.Макогон, А.Мокий, Ю.Пахомов, В.Пила, Е.Сич, А.Філіненко, О.Чмир та ін.

Однак, на мій погляд, незважаючи на значний науковий доробок у цій сфері, праці названих вчених та інші публікації не охоплюють усієї сукупності проблем залучення прикордонних регіонів до науково-технічного співробітництва і потребують подальшого вивчення.

Постановка задачі. Метою даної статті є розробка практичних рішень щодо ефективного здійснення науково-технічного співробітництва в системі єврорегіонів на основі вивчення та узагальнення практики функціонування спільних єврорегіонів України та Росії.

Методологія. Інформаційною основою роботи є наукові публікації українських і зарубіжних вчених-економістів, дані міжнародної статистики і Держкомстату України, законодавчі та програмні документи Уряду України, публікації періодичних та спеціалізованих видань.

У даній роботі використано такі методи дослідження, як метод логічного аналізу, статистичний та структурний методи, метод порівняльного аналізу, метод системного підходу.

Результати дослідження. Україна – держава з високою питомою вагою прикордонних територій. 19 із 25 областей України межують із сусідніми державами. Прикордонні території України охоплюють 76,4 % території, на них проживає 71,4 % населення. Найдовші ділянки спільного кордону складають з Росією – 2295,4 км, з Молдовою – 1292 км, Білоруссю – 1084 км, найкоротші – з Словаччиною – 98 км, Угорщиною – 136 км.

Україна володіє значним геополітичним потенціалом для розбудови ефективного транскордонного співробітництва. З огляду на це, прийнято низку законодавчо-нормативних актів про транскордонне співробітництво та його окремих напрямів. В квітні 2002р. була прийнята постанова Кабінету Міністрів України про розвиток єврорегіонів, а в червні 2004 року - закон України «Про транскордонне співробітництво». В 2006 році прийнято Державну програму розвитку транскордонного співробітництва на 2007-2010 роки, що координується Міністерством економіки. Основні переваги даної програми – законодавчо розширена можливість фінансування транскордонних проектів з бюджетів різних рівнів та пайовій участі задіяних в програмі суб'єктів співробітництва. Дані нормативні документи практично завершили формування нормативно-правової бази прикордонного співробітництва в Україні, відкриваючи новий етап співпраці прилеглих територій.

Однією із форм транскордонного співробітництва є створення єврорегіонів. На сьогодні на державному кордоні України створено вісім єврорегіонів – "Буг", "Верхній Прут", "Нижній Дунай", "Карпатський", "Дніпро", "Слобожанщина", "Чорне море" та "Ярославна", як організаційні форми співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав. На стадії розробки знаходиться проект єврорегіонів "Донбас" на кордоні Луганської (Україна) та Ростовської (Російська Федерація) областей та «Азовське море».

Створення єврорегіонів на сході країни припускає співпрацю між Україною та Російською Федерацією, що мають близький рівень розвитку, тісну кооперацію та співпрацю в рамках єдиного народногосподарського

комплексу в минулому, а також окремі напрями, які порівняно легко відновити, відносно ідентичну нормативно-правову базу, близький рівень розвитку прикордонної інфраструктури тощо.

В 1997 році вченими Харківського державного університету А.П.Голіковим та П.А.Черномазом була вперше запропонована ідея створення українсько-російського транскордонного регіону – єврорегіону «Слобожанщина». У подальшому ними та іншими дослідниками ця ідея була обґрунтована та найшла подальший розвиток. Вже з 2004 по 2007 рік єврорегіон «Слобожанщина» був в Асоціації європейських прикордонних регіонів в якості спостерігача, а в 2007 році став повноправним членом цієї Асоціації.

Важливість українсько-російських відносин з точки зору національних інтересів України зумовлена наступними факторами.

- Зростає роль Росії як одного з провідних гравців світової політики. Російська Федерація є великою континентальною державою, яка володіє стратегічними вуглеводневими ресурсами і за нинішніх умов фактично контролює шляхи їх постачання в Україну.

- Стрімке економічне зростання після кризи 90-х років дало можливість Росії створити одну з найбільших світових економік, а її зростаючий внутрішній ринок приваблює багатьох експортерів, які конкурують між собою за вихід на нього. Українсько-російське економічне співробітництво є однією зі стратегічних складових зовнішньоекономічної політики України.

- Характер відносин України з Росією є одним з принципових елементів міжнародних відносин на європейському континенті, який значною мірою впливає на геополітичну конфігурацію та баланс сил між європейським (ЄС, НАТО) та євразійським (Росія – домінант) центрами тяжіння.

З урахуванням зазначених чинників українсько-російські відносини є принципово важливими для нашої держави в контексті її економічних інтересів.

Динаміка показників торгівельно-економічного співробітництва.

Для України основними країнами-партнерами міжнародної торгівлі на сьогодні залишаються Росія, Німеччина, Туркменістан, Китай, Туреччина, Польща, Білорусь. Якщо аналізувати торговельно-економічні відносини за січень-листопад 2008 року найбільші обсяги експортних поставок здійснювались до Російської Федерації – 23,6% від загального обсягу експорту, Туреччини – 7%, Італії – 4,4%, Польщі – 3,4%, Білорусі – 3,1%, Сполучених Штатів Америки – 3%, Німеччини – 2,7%. Найбільші імпортні надходження здійснювались з Російської Федерації – 23,2%, Німеччини – 8,3%, Туркменістану – 6,6%, Китаю – 6,4%, Польщі – 5,1%, Казахстану – 3,6%, Білорусі – 3,3%.

Якщо аналізувати торговельно-економічні відносини з країнами-сусідами, то їх активність за обсягами зовнішньої торгівлі товарами (експорт + імпорт) за підсумками 2007 р. розташовуються у послідовності, представлений на рис. 1.

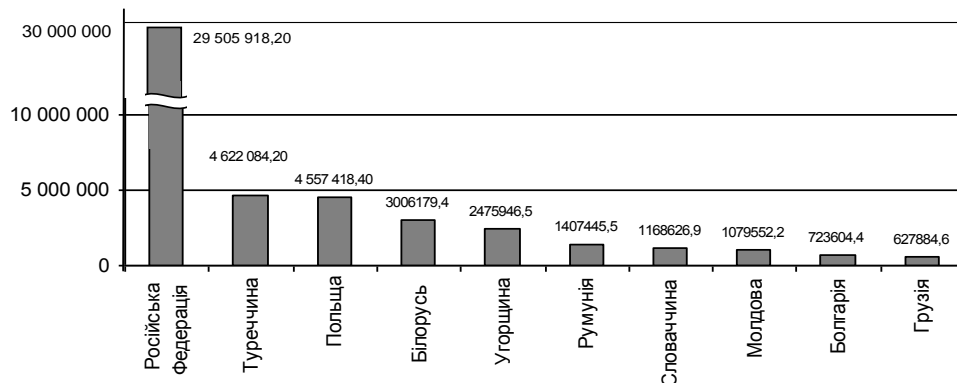

Рис. 1. Зовнішньоторговельний оборот України з країнами-сусідами, тис. дол. США.

Як зазначено вище, Російська Федерація посідає одне із провідних місць серед економічних партнерів України, частка якої в загальному обсязі зовнішньої торгівлі становить понад 27%. За даними Державного комітету статистики України зовнішньоторговельний оборот товарами між Україною та Росією за 11 місяців 2008 року становив 33,5 млрд дол. США та збільшився порівняно з аналогічним періодом 2007 року на 6,8 млрд дол. (або на 25,7%) (табл.1).

Таблиця 1

Динаміка показників українсько-російської зовнішньої торгівлі товарами протягом 1994-2008рр. (млн дол.США)

Роки	Зовнішньоторговельний оборот	Експорт з України	Імпорт в Україну	Сальдо зовнішньої торгівлі
1994	10414,8	4065,4	6349,4	-2284,0
1995	13947,0	5697,9	8249,1	-2551,2
1996	14394,0	5577,4	8816,6	-3239,2
1997	11560,9	3723,0	7837,9	-4114,9
1998	9969,8	2905,5	7064,3	-4158,8
1999	7988,6	2396,4	5592,2	-3195,8
2000	9340,5	3515,6	5824,9	-2309,3
2001	9493,0	3679,5	5813,5	-2134,0
2002	9506,2	3189,1	6317,1	-3128,0
2003	12957,1	4311,4	8645,7	-4334,3
2004	17692,0	5889,0	11803,0	-5914,0
2005	20339,2	7495,8	12843,4	-5347,6
2006	22437,8	8650,6	13787,2	-5136,5
2007	29505,9	12668,3	16837,6	-4169,2
2008*	33586,8	14873,2	18713,6	-3840,4

* січень-листопад 2008 року

Джерело: побудовано автором за даними Державного комітету статистики України.

Результати співробітництва єврорегіонів. На російсько-українському кордоні для вирішення різних питань прикордонного співробітництва у 1993 році за ініціативою Харківської (Україна) та Білгородської (Росія) областей було створено Раду керівників прикордонних областей Російської Федерації та України.

Створені горизонтальні зв'язки між провідними традиційними школами 10 класичних університетів дозволили підвищити мобільність студентів та викладачів в умовах зростаючої конкуренції навчальних центрів Європи.

Традиційними стали щорічні виставки-ярмарки у Харківській області (Великий Слобожанський ярмарок), Курській області (Міжнародна універсальна оптово-роздрібна Курська Корейська ярмарка), Луганській області (Східні ворота України), фестивалі народної творчості (Хотмижська осінь у Білгородській області) та низка інших яскравих заходів.

З листопада 2005 р. функціонує Інтернет сайт транскордонного співробітництва www.crossborder.org.ua.

Але досі існують принципові проблеми.

- Прикордонне співробітництво ще має нестійкий характер, відсутній автономний механізм розвитку; воно дуже залежить від кон'юнктури відносин між двома країнами, від доброї волі керівників обласних і місцевих адміністрацій.

- Як і раніше, відсутній найважливіший стимул прикордонного співробітництва - підприємницький інтерес – і насамперед мережа кооперованого малого й середнього бізнесу. Кількість спільних російсько-українських підприємств зростає повільно, серед них дуже мало виробничих з інноваційною складовою.

- Економічне співробітництво в українсько-російському прикордонному просторі вкрай нерівномірне. З кожної сторони виокремлюються два регіони (українські – Донецька та Запорізька, російські – Білгородська та Ростовська), які формують основний товарообіг. Відсутність спеціальних інструментів прикордонної торгівлі закріплюють асиметричну спеціалізацію у вигляді нетто-імпортерів (Білгородська та Ростовська області) та нетто-експортерів – українські прикордонні регіони за винятком Харківської області.

Створення повноцінної інфраструктури прикордонної економічної взаємодії в середині єврорегіонів дозволить пом'якшити бар'єрний ефект кордону, збалансувати структуру зустрічних товарних потоків та вирівняти соціальні градієнти, що виникли. В інновацій моделі єврорегіону «Слобожанщина» це забезпечується за рахунок створення прикордонних спеціалізованих комплексів – виставкових (сервісно-інформаційного), індустриального та експортно-транспортного, просторово розосереджених всередині єврорегіону. Додаткова роль відводиться інструментам локальної взаємодії між прикордонними суміжними районами. Два ключових райони –

Дергачівський (Харківська область) та Білгородський (Білгородська область), де представлена нова модель співробітництва у вигляді трьох інтегрованих інструментів – Бюро сталого розвитку, Міжвідомчі комісії при органах місцевого самоуправління та спільного торгового дому.

Перспективи створення єврорегіону «Донбас». В 2006 році були створенні робочі групи Луганської та Ростовської областей по створенню спільного транскордонного проекту «Донбас» (рис.2). В результаті спільних засідань робочих груп були розроблені проекти нормативних документів: Договір про створення Єврорегіону «Донбас» та Статут транскордонного об'єднання. Також була прийнята Програма транскордонного співробітництва на 2008-2015рр. Вона включає приблизно 400 заходів практично у всіх сферах транскордонного співробітництва Луганської області з сусідніми областями Російської Федерації.

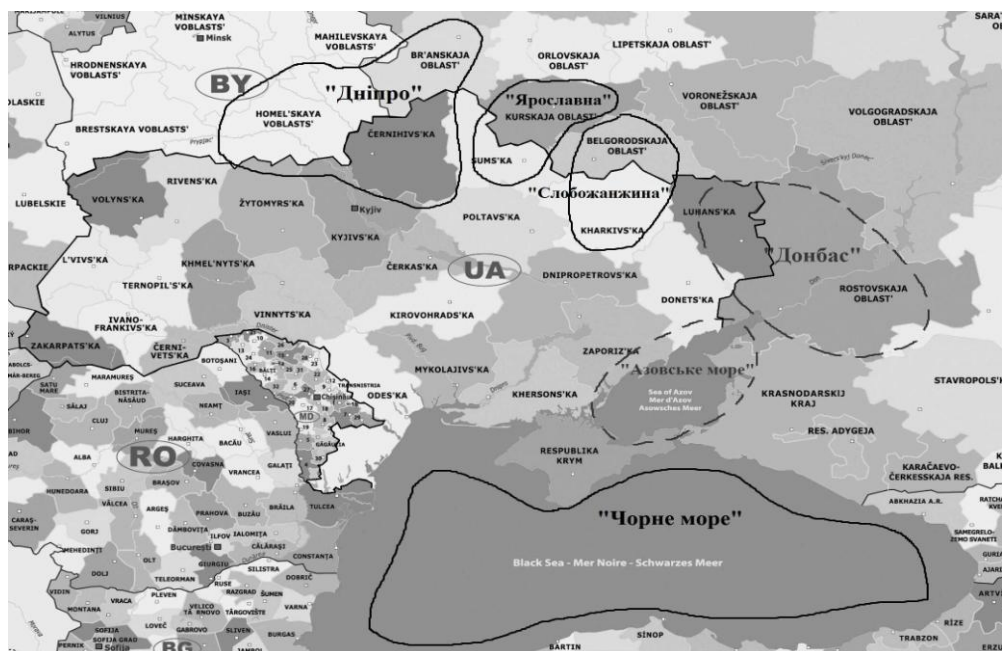

Рис.2. Карта існуючих та можливих єврорегіонів з участю України та Росії.

Луганська і Ростовська області, крім спільного кордону, мають зиск у використанні: економіко-географічного положення регіонів (особливо "прикордонного характеру"); рівня мультиплікаційного ефекту проектів; чинника взаємодоповнюваності економік двох областей; експортного потенціалу прикордонного регіону. А також можливість для: розв'язання актуальних регіональних проблем; впровадження проектів удосконалення прикордонної та транспортної інфраструктури; створення ефективної регіональної інноваційної системи; розвитку інвестиційних відносин у сфері бізнесу.

Щоб новостворений єврорегіон «Донбас» не залишився тільки єврорегіоном на папері, необхідно зробити глибоку всебічну теоретичну проробку концептуальних засад створення єврорегіонів з використанням практичного досвіду євроінтеграції, успішно запровадженого сусідніми державами та набутого досвіду функціонування єврорегіонів в Україні. Слід чітко усвідомити: з якою метою створюється єврорегіон, яким чином він прискорить економічний розвиток, підвищить конкурентоспроможність території, забезпечить зайнятість населення, підвищить рівень добробуту населення, вирішить інші проблеми ефективного функціонування регіону.

Висновки. В даній статті проаналізовано основні тенденції співробітництва між Україною та Російською Федерацією: зростання кількості єврорегіонів на спільних прикордонних територіях; розширення тісної кооперації та співпраці в рамках традиційного народногосподарського комплексу; приблизно 1/3 всього обсягу зовнішньоторговельних операцій України здійснюється з Російською Федерацією. Також виявлено основні перешкоди, що ускладнюють дані процеси. Розроблено та запропоновано практичні рішення щодо більш ефективного здійснення співробітництва, через розширення та створення нових транскордонних об'єднань.

Література:

1. Дубовік Б. Досвід міжнародної співпраці в рамках єврорегіонів. Перспективи України [Електронний ресурс] // Форма доступу: <http://uspishna-ukraine.com.ua>.
2. Макогон Ю.В., Ляшенко В.И. Формы и направления трансграничного экономического сотрудничества: Монография, изд. 2-е, исп. и допол. / Донецк: ООО "Юго-Восток, Лтд", 2003. – 512 с.
3. Мілашовська О. Концептуальні основи управління розвитком прикордонного регіону // Регіональна економіка, 2005, № 2, с.140-150.
4. Школа І., Бабінська О. Єврорегіон як модель прискореного розвитку прикордонної території в рамках транскордонного співробітництва: досвід Росії // Регіональна економіка, 2003, № 2, с.167-179.
5. Мельник С.В., Матросов В.Д. Перспективи створення єврорегіонів в Україні як напрям розвитку транскордонного співробітництва в Європі [Електронний ресурс] // Науково-дослідний інститут соціально-трудових відносин. - Форма доступу: <http://www.lir.lg.ua>.
6. Спектор В. Эврорегион – логопарк – экономический эффект // Техническая газета, № 16(224), 19 апреля 2007 г., с.4.